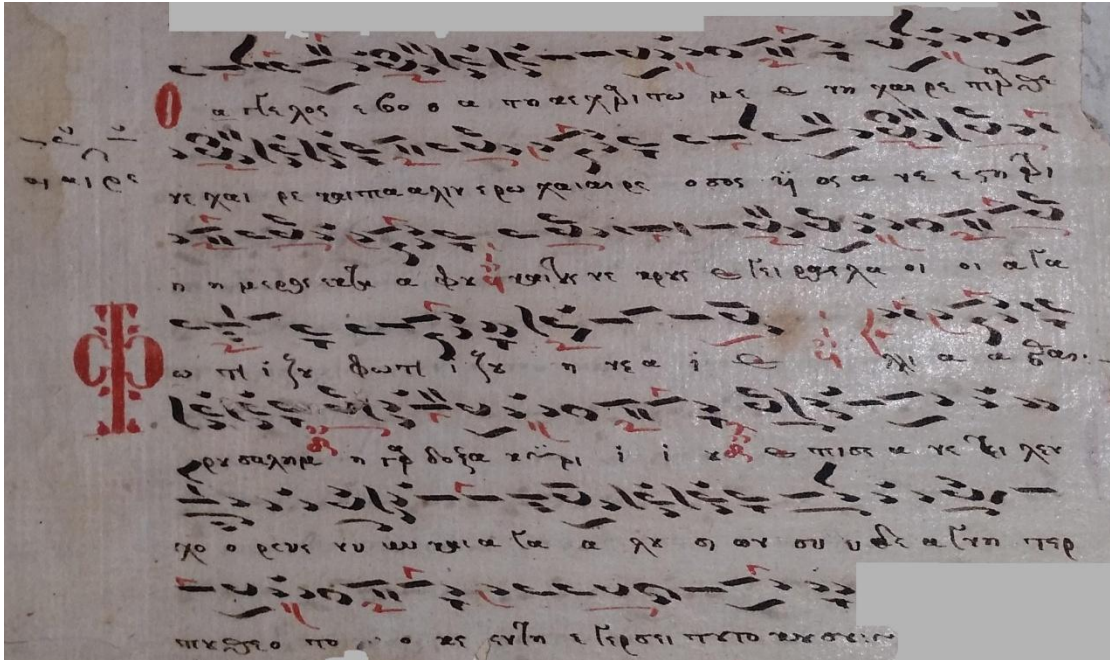









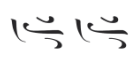





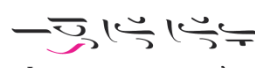

ΑΧΙΛΛΕΑΣ Γ. ΧΑΛΔΑΙΑΚΗΣ


Μια εξηγητική σπουδή, με αφορμή την θ' ωδή της ακολουθίας του Πάσχα, από τον κώδικα ΒΚΨ 53/201^α-201 (του έτους 1743), όπου διασώζεται η παράδοση του μελοποιημένου από Μπαλάση τον ιερέα Ειρμολογίου:



1) Η μελωδία δομείται με τους ακόλουθους, απλούς και σύνθετους, σχηματισμούς:

ψ	ψηφιστό	<p>a bc</p>  <p>υι ος</p> <p>από τη λέξη <u>υιός</u>: ο ίδιος και στις λέξεις <u>ο άγγελος</u> (όπου προστίθεται και, μη επηρεάζον την τελική μελωδική ανάπτυξη, γοργόν) & <u>παρθένε</u></p>
α	αντικένωμα	<p>D C</p>  <p>τς νε</p> <p>από τη φράση <u>τους νεκρούς</u>: ο ίδιος και στις φράσεις <u>ανέστη</u> <u>τρίημερος</u> [GF] & <u>εν τη εγέρσει</u> [GD (όπου, βέβαια, του υπό την πεταστή αντικενώματος έπεται τρίφωνη κατάβαση)]</p>
λ ¹	λύγισμα (1 ^{ος} τύπος)	<p>E FG G</p>  <p>πα α λιν</p> <p>από τη λέξη <u>πάλιν</u>: ο ίδιος και στη λέξη <u>τρίημερος</u></p>
λ ²	λύγισμα (2 ^{ος} τύπος)	<p>D G a a</p>  <p>φω τι ι ζε</p> <p>από τη λέξη <u>φωτίζου</u>¹</p>

τ	τρομικό	<p>a b c bc G</p>  <p>φω τι ι ζε</p> <p>από τη λέξη <u>φωτίζου</u>²</p>
π	παρακλητική	<p>b GaG</p>  <p>ε βο ο</p> <p>από τη λέξη <u>εβόα</u> ο ίδιος και στη φράση <u>παρθένε χείρε</u> & στη λέξη <u>ανέστη</u>· απαντά, ομοίως, στη λέξη <u>εγείρας</u> υπό την ακόλουθη, επουσιωδώς παρηλλαγμένα παρασημαινόμενη, σημειογραφική διατύπωση:</p> <p>F GaG</p>  <p>ε γεί ρας</p>
σ	στραγγίσματα	<p>GF FE</p>  <p>α τη</p> <p>από τη φράση <u>εβόα τη</u>: ο ίδιος και στη φράση <u>χείρε και</u></p>
α+β	αντικένωμα+βαρεία	<p>G FE</p>  <p>η γαρ</p> <p>από τη φράση <u>η γαρ</u>· ο ίδιος και στη φράση <u>επί σε</u> & στη λέξη <u>νυν</u> παρηλλαγμένη (λόγω κατάστρωσης του ποιητικού κειμένου) εκδοχή του ίδιου σχηματισμού αποτελούν τόσο ο ομοειδής επί της λέξης <u>αγνή</u> (όπου του αντικενώματος έπεται υπορορή), όσο και ο ανάλογος επί του άρθρου <u>η</u> [από τη φράση <u>η νέα Ιερουσαλήμ</u>], έστω κι αν ο τελευταίος παρασημαίνεται με βαρεία και υπογραφόμενο λύγισμα:</p> <p>G FE GFE</p>  <p>γη η</p>
ψ+π+λ ¹	ψηφιστό+πίασμα+λύγισμα (1 ^{ος} τύπος)	<p>a G E FG a G</p>  <p>ρι τω με νη</p> <p>από τη λέξη <u>κεχαριτωμένη</u>· ο ίδιος στη φράση <u>δόξα Κυρίου</u> & στη λέξη <u>θεοτόκε</u>· ομοίως και στη φράση <u>λαοί αγαλλιάσθε</u> (όπου όμως εκκινεί μία βαθμίδα χαμηλότερα):</p> <p>G F D EF G</p>  <p>λα οι α</p> <p>ο ίδιος (αλλά ημιτελής, καθώς ελλείπει εν προκειμένω ο τελικός σχηματισμός λυγίσματος) και στη φράση <u>χείρε παρθένη</u>:</p> <p>d c a</p>  <p>χαι ρε παρ</p>
κ ¹	κατάληξη (1 ^{ος} τύπος) [ψηφιστό+στραγγίσματα]	<p>a c b ba aG G</p>  <p>I ε ρε σα λημ</p> <p>από τη λέξη <u>Ιερουσαλήμ</u>· ο ίδιος και στη φράση <u>αγάλλου Σιών</u></p>
κ ²	κατάληξη (2 ^{ος} τύπος) [αντικένωμα+τρομικό]	<p>G F E F ED D</p>  <p>ε ρω χαι αι ρε</p> <p>από τη φράση <u>ερώ χείρε</u>· ο ίδιος και στη φράση <u>τριήμερος εκ τάφου</u> & στη λέξη <u>αγαλλιάσθε</u></p>

κ ³	κατάληξη (3 ^{ος} τύπος) [ψηφιστό]	<p style="text-align: center;">G F E D</p>  <p style="text-align: center;">α νε τει λε</p> <p>από τη λέξη <u>ανέτειλε</u>: ο ίδιος και στη φράση <u>τόκου σου</u> (όπου όμως εκκινεί μία βαθμίδα χαμηλότερα [FED])</p>
----------------	--	--

Αξίζει, επίσης, να επισημανθεί και η ακόλουθη ενδιάμεση μελωδική ανάπτυξη ανιούσας διφωνίας, παραδιδόμενη κατά δύο εκδοχές:

- ✓ με δύο ολίγα (για ισάριθμες συλλαβές του ποιητικού κειμένου)

F G



κε χα

από τη λέξη κεχαριτωμένη: ο ίδιος και στις λέξεις νέα & τέρπου, αλλά και στις φράσεις νεκρούς εγείρας & και αγάλλου

ή

- ✓ με ολίγον και κεντήματα (για μία μόνον συλλαβή του ποιητικού κειμένου)


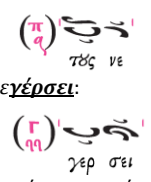
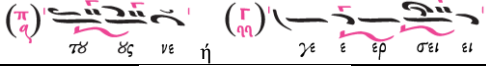
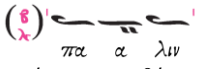


FG

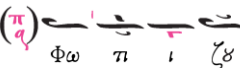
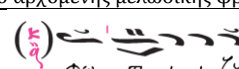
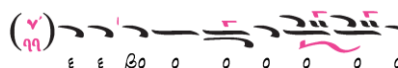





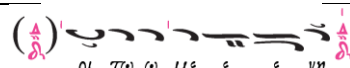


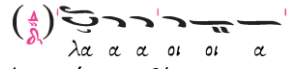
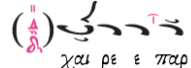
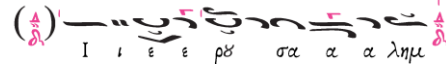
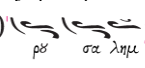
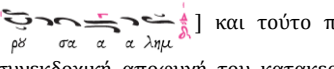
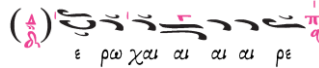





δο

από τη λέξη δώξα

2) Οι παραπάνω σχηματισμοί εξηγήθηκαν, αντίστοιχα, ως εξής:

ψ	 <p>[πρβλ. και σχηματισμό τρομικού]</p>
α	 <p>ή και, για τη φράση εν τη <u>εγέρσει</u>:</p> <p>προτιμήθηκε εδώ η παραπάνω, πυκνότερη δυνατή, εξήγηση του συγκεκριμένου σχηματισμού, η πλέον εγγύτερη, επίσης, προς τη σημειογραφική διατύπωση της πρωτογενούς πηγής: μια συνήθης περαιτέρω ανάλυση της ίδιας αυτής γραφής θα διατυπωνόταν, βέβαια, ως ακολούθως:</p> 
λ ¹	 <p>εσκεμμένα εξηγήθηκε χωρίς την προσθήκη, αντίστοιχα, κλάσματος και γοργού:</p>  <p>(τα τελευταία, η προσθήκη των οποίων ουδόλως βέβαια μεταβάλλει τη ρυθμική ανάπτυξη του σχηματισμού, θεωρήθηκαν ως επιπλέον «σημειογραφικά ψιμμύθια», προστιθέμενα κατά την απόπειρα γραπτής παρασήμανσης της φωνητικής κίνησης του λυγίσματος)</p>
λ ²	 <p>προτιμήθηκε η εξήγηση σε διάρκεια τεσσάρων χρόνων [έναντι</p>

	πιθανής σε διάρκεια δύο χρόνων: (π^q)  Φω π ι ζε] όχι μόνον λόγω του εδώ παρασημαινόμενου συνδυασμού διπλής και λυγίσματος, αλλά και λόγω της συνολικής ρυθμικής κατάστρωσης της στο σημείο αυτό αρχομένης μελωδικής φράσης
τ	(π^q)  Φω π ι ι ζε [πρβλ. και σχηματισμό ψηφιστού]
π	(ν^{qg})  ε ε βο ο ο ο ο ο ο ή και, για τη λέξη <u>ενείρας</u> : (δ^x)  ε γει ει ει ει ει ρας [είναι εδώ προφανές ότι στην πρώτη περίπτωση, όπου και διαρκεί η ανάπτυξη της λέξης επί της οποίας ο σχηματισμός της παρακλητικής εδράζεται, έχει αναλυθεί (δ^x), προς χάριν της ερμηνευτικής ροής του μουσικού κειμένου, η -συμβατή με την ολοκλήρωση της λέξης- δίχρονη κατάληξη της δεύτερης (δ^x)]
σ	(δ^x)  α τη
α+β	(δ^x)  η γαρ ή και, για τις λέξεις, αντίστοιχα, <u>αγνή</u> & <u>η</u> : (δ^x)  γνη η / (δ^x)  η η
ψ+π+λ¹	(δ^x)  ρι τω ω με ε ε ε νη προτιμήθηκε εδώ η πυκνότερη δυνατή εξήγηση του πιάσματος, με τρεις αποστρόφους [έναντι, για παράδειγμα, της εξίσου δόκιμης εξήγησης με έγχρονη πεταστή προ συνεχούς ελαφρού: δ^x  τω με], από την οποία και τελικά προκύπτει η παραπάνω, εγγύτερη προς την πρωτογενή πηγή, σημειογραφική αποτύπωση της όλης φράσης [η, με την παραπάνω εναλλακτική εξήγηση του πιάσματος, ανάλογη θα διαμορφωνόταν ως εξής: δ^x  ρι τω με ε ε ε νη] ή και, για τη φράση <u>λαοίγαγαλλιάσθε</u> : (δ^x)  λα α α οι οι α ομοίως και στη φράση <u>χαιρε παρθένη</u> : (δ^x)  χαι ρε ε παρ
κ¹	(δ^x)  Ι ι ε ε ρθ σα α α λημ ο ληκτικός σχηματισμός των στραγγισμάτων εξηγήθηκε εδώ περαιτέρω ανεπτυγμένος [δηλαδή, αντί της παραπάνω υποδειχθείσας εξήγησης: (δ^x)  ρθ σα λημ] προκρίθηκε εδώ η ακόλουθη: (δ^x)  ρθ σα α α λημ] και τούτο προς χάριν της ενότητας (και συνεκδοχική αποφυγή του κατακερματισμού) της συνόλης καταληκτικής φράσης
κ²	(δ^x)  ε ρω χαι αι αι αι ρε περιφραστικότερα θα εξηγήιτο και ως εξής:

	 <p>[όπως, για παράδειγμα, εξηγείται το ίδιο καταληκτικό μοτίβο από Γρηγόριο τον πρωτοψάλτη στις μελοποιημένες από Πέτρο τον Μπερεκέτη Καταβασίες της Κυριακής προ της Χριστού Γέννησης]</p>
κ^3	 <p>περιφραστικότερα θα εξηγείτο και ως εξής [για παράδειγμα, στην επί της φράσης <u>τόκου σου</u> τελική κατάληξη] :</p>  <p>[κατά μελωδική ανάπτυξη εγγύτατη στην και νυν διαδεδομένη και επικρατούσα, την σε συνθέσεις του ίδιου δρόμου κατά κόρον χρησιμοποιηθείσα από Πέτρο τον Βυζάντιο]</p>

Η συνδετική μελωδική ανάπτυξη ανιούσας διφωνίας εξηγήθηκε είτε πυκνότερα, με δύο έγχρονα ολίγα (σε περιπτώσεις π.χ. δισύλλαβων λέξεων: $(\xi) \xrightarrow{\psi} \xrightarrow{\pi} \xi$ ή $(\xi) \xrightarrow{\psi} \xrightarrow{\pi} \xi$), είτε αναλυτικότερα, με το δεύτερο έγχρονο ολίγον αναλελυμένο (σε περιπτώσεις τρισύλλαβων και πλέον λέξεων, όπου και εκ των πραγμάτων η ανάπτυξη της δεύτερης συλλαβής διαρκεί και εξελίσσεται: $(\xi) \xrightarrow{\psi} \xrightarrow{\pi} \xi$ ή $(\xi) \xrightarrow{\psi} \xrightarrow{\pi} \xi$).

3) Μια πανοραμική θεώρηση της δομής της σύνθεσης, βασισμένης μάλιστα (στο πρώτο τμήμα της, εκείνο του μεγαλυναρίου) σε ελαφρώς παρηλλαγμένο του νυν εν χρήσει ποιητικού κειμένου, θα διαμορφωνόταν ως ακολούθως¹:

Ο ἄγγε^ψλος ^πἐβό^σα τῆ ^κεχα^{ψ+π+λ1}ριτωμένη,
^{ψ+π}χαῖρε, παρ^ψθέ^πνε, χαῖ^σρε καὶ ^{λ1}πάλιν ^{κ2}ἐρῶ χαῖρε
^δὸ σὸς ^{νί}ψὸς ^πἀνέ^αστη τρι^{λ1}ήμε^{κ2}ρος ἐκ τάφου
καὶ ^ατοὺς νεκροὺς ἐ^πγείρας, ^{ψ+π+λ1}λαοὶ ἀ^{κ2}γαλλιάσθε

^{λ2}Φωτίζου, ^τφωτίζου, ἢ ^{νέα} ^{κ1}Ἱερουσαλήμ,
^{α+β}ἢ γὰρ ^δό^{ψ+π+λ1}ξα Κυρίου ^{α+β}ἐπὶ ^{σέ} ^{κ3}ἀντέτειλε,
^χόρευε ^{α+β}γῶν καὶ ἀ^{κ1}γάλλου Σιών,
^{σὺ} δὲ ἀ^αγνὴ ^τέρπου, ^{ψ+π+λ1}θεοτόκε,
^{ἐν} τῇ ^εα^αγέρσει ^{τοῦ} ^{κ3}τόκου σου.

4) Επιτάσσεται η τελική εξηγημένη εκδοχή (με κάποιες επιμέρους, ακαδημαϊκής & παιδαγωγικής προοπτικής, επισημειώσεις) της εν λόγω ωδής:

¹ Με κόκκινα γράμματα επισημαίνονται οι προμνημονευθείσες ενδιάμεσες μελωδικές αναπτύξεις ανιούσας διφωνίας, ενώ με κίτρινη & πράσινη, αντίστοιχα, επισημάνση δεικνύονται μελωδιότυποι πανομοιότυποι. Αξίζει να υπογραμμισθεί ότι στο παραπάνω, βασισμένο στο ποιητικό κείμενο του παρόντος ειρμού, διάγραμμα, οι μόνες λέξεις που παραμένουν εκτός μουσικολογικής αξιολόγησης είναι οι με κυανή επισημάνση δεικνυόμενες, όλες τονισμένες απλά με ένα των τριών πρωτογενών σημαδίων, δηλαδή ίσον, ολίγον ή απόστροφο.

³Ηχος Πά

Κατά τη, σημειωμένη στην αριστερή όα του χειρογράφου μελωδική παραλλαγή, η μελική επένδυση της λέξης *χαίρε*² θα διαμορφωνόταν ως εξής:

(ξ) $\overset{\cdot}{\text{χ}}\overset{\cdot}{\text{α}}\overset{\cdot}{\text{ι}}\overset{\cdot}{\text{α}}\overset{\cdot}{\text{ι}}\overset{\cdot}{\text{α}}\overset{\cdot}{\text{ι}}\overset{\cdot}{\text{ρ}}\overset{\cdot}{\text{ε}}$ (δ)

Ο αγ γε λος ε ε βο ο ο ο ο
ο α τη κε χα α ρι τω ω με ε
ε νη **χαι** ρε ε παρ θε νε ε **χαι** αι αι αι
αι αι αι ρε και πα α λιν ε ρω
χαι αι αι αι ρε ο σος υι ος α α νε
ε ε ε ε ε ε στη τρι η η με ρος
εκ τα α α α φου και τός νε κρός ε
γει ει ει ει ει ρας λα α α οι οι α
γαλ λι α α α α σθε

Τριπλή, ανά διφωνίες κατιούσα, μελική παλλιλογία προτιμήθηκε εδώ η συγκεκριμένη σημειογραφική διατύπωση [έναντι, για παράδειγμα της ακόλουθης (και εξίσου δόκιμης) ενιαίας γραφής:

$\overset{\cdot}{\text{χ}}\overset{\cdot}{\text{ο}}\overset{\cdot}{\text{ρ}}\overset{\cdot}{\text{ε}}\overset{\cdot}{\text{υ}}\overset{\cdot}{\text{υ}}\overset{\cdot}{\text{ν}}$ & $\overset{\cdot}{\text{σ}}\overset{\cdot}{\text{υ}}\overset{\cdot}{\text{δ}}\overset{\cdot}{\text{ε}}\overset{\cdot}{\text{α}}\overset{\cdot}{\text{γ}}\overset{\cdot}{\text{ν}}\overset{\cdot}{\text{η}}$

προς επισήμανση της εν προκειμένω τρισσώς παλλιλογούμενης ομοειδούς ενέργειας, μιας ενέργειας που στη μεν παρούσα εξήγηση επισημαίνεται δια της έγχρονης πεταστής, στη δε πρωτογενή πηγή δια του αντικενώματος, ενοποιούντος τις 1^η και 4^η συλλαβές της υποσημειούμενης, τετρασύλλαβης συνολικά, ποιητικής φράσης.

Ανάλυση ημετέρα, προς χάριν μιας ερμηνευτικά προωθητικής κινητικότητας της (κατά τα λοιπά "στάσιμης" εν προκειμένω) μελωδικής ανάπτυξης:

$\overset{\cdot}{\text{ε}}\overset{\cdot}{\text{ν}}\overset{\cdot}{\text{τ}}\overset{\cdot}{\text{η}}$

Φω π ι ι ι ζ φω π ι ι ζ η η
νε α Ι ι ε ε ρθ σα α α λημ
η γαρ **δδ** ο ο ξα κυ υ ρι ι ι ς
ε πι σε α νε τει λε **χο** ο ρε υ νυ
υν και α γα α α α λ λθ Σι ι ι
ων **σ**υ υ **δ**ε α γνη η **τερ** πθ θε ο ο το
ο ο **κε** **εν** τη η ε γερ σει τθ το
κθ σθ

Θερμές ευχαριστίες απευθύνονται στον συνάδελφο **Νικόλαο Μπούρη**, για την ηλεκτρονική στοιχειοθεσία και τη μορφοποίηση των μουσικών κειμένων.
Αθήνα, Ιούνιος 2016